

YUNANİSTAN'IN DOĞU AKDENİZ'DE YENİ GİRİŞİMLERİ VE MUHTEMEL SONUÇLARI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

SETA | ANALİZ

ARALIK 2022 · SAYI 381

YUNANİSTAN'IN DOĞU AKDENİZ'DE YENİ GİRİŞİMLERİ VE MUHTEMEL SONUÇLARI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

COPYRIGHT © 2022

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-32-3

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
GİRİT'İN KARA SULARININ GENİŞLETİLMESİ GİRİŞİMİ	9
GİRİT'İN GÜNEYİNDE DOĞAL KAYNAK ARAMA FAALİYETLERİ	11
KARA SULARININ GENİŞLETİLMESİ VE MUHTEMEL SONUÇLARI	12
DOĞAL KAYNAK ARAMA FAALİYETLERİ VE HUKUKİ SONUÇLARI	13
SONUÇ	16

YAZARLAR HAKKINDA

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ege Deniz Sorunları ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi* ve *Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir.

DENİZ OKUMUŞ

Uluslararası ilişkiler alanında lisans ve yüksek lisans derecelerine sahiptir. Yüksek lisans tezini Trump yönetiminin İran'ın nükleer programına yönelik politikası üzerine yapmıştır. Çalışma alanları ABD dış politikası, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve uluslararası güvenlik konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Halen çalışmalarını SETA'da yarı zamanlı araştırma asistanı olarak sürdürmektedir.

ÖZET

Bu analizde Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de gerçekleştirmeyi planladığı yeni girişimler ve bu girişimlerin olası sonuçları ele alınmaktadır.

Yunanistan son zamanlarda özellikle Girit Adası'nın güney kesimini kapsayan bazı faaliyetler planladığını beyan etmektedir. Bunlardan ilkinin Girit'in kara sularını mevcut 6 milden 12 mile çıkarmak olduğu anlaşılmaktadır. Yunanistan ayrıca Girit'in güney kesiminde yani Doğu Akdeniz'de doğal kaynak arama faaliyetleri başlatacağını da duyurmuştur. Kara sularının genişletilmesine dair beyanlar henüz fiili bir duruma dönüşmemiş ancak doğal kaynak arama faaliyetleri ExxonMobil şirketi aracılığı ile fiilen başlatılmıştır. İlk etapta Girit'in güneybatı kesiminde başlatılan bu faaliyetin adanın güney kesimlerine doğru genişletileceğine dair haberlere rastlanmaktadır. Hem kara sularının genişletilmesi planının hem de doğal kaynak arama faaliyetlerinin tam olarak hangi bölgeleri kapsayacağına bağlı olarak Türkiye ve Yunanistan arasında ağır gerginlikler yaşanma ihtimali mevcuttur.

GİRİŞ

Akdeniz'in yalnızca Türkiye ve Yunanistan kıyıları arasında uzanan kolu olan Ege Denizi'nin deniz alanları, hava sahaları ve adaları üzerinde yaşanan uyuşmazlıklar uzun süredir devam etmektedir. Adalar üzerinde egemenliğe ve adaların silahsızlandırılmış/askersizleştirilmiş statülerine dair yaşanan sorunlar Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili hükümlerinin yorumuna ve uygulanmasına dair görüş ayrılıklarından kaynaklanırken hava ve deniz alanlarına dair uyuşmazlıklar ise gelişen uluslararası hukuk prensiplerinin Ege Denizi'ne uygulanmasına dair farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır.

Hava sahasına dair uyuşmazlık ise kara suları genişliği 6 mil olan Yunanistan'ın ulusal hava sahası genişliğini 10 milde tutmasından ileri gelmektedir. Adaların da ulusal hava sahası oluşturulan unsurları olması nedeni ile Yunanistan bu uygulamasıyla Ege Denizi üzerindeki bütün hava sahasının yaklaşık yüzde 60'ını ulusal havası haline getirmeye çalışıyor görünmektedir. Türkiye de bu duruma "uluslararası hukuka açıkça aykırı" olduğu haklı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır.

Deniz alanlarına dair uyuşmazlıklardan ilki Yunanistan'ın mevcut 6 mil genişliğindeki kara sularını 12 mile çıkarma niyeti taşımasından kaynaklanmaktadır. Türkiye bu muhtemel genişletme hamlesine esasen Ege Denizi'nin kendine has özellikleri nedeni ile hakkaniyete aykırı bir durum oluşturacağı temelinde karşı çıkmakta ve bu muhtemel duruma "ısrarlı itirazcı" olduğunu belirtmektedir. Deniz alanlarına dair diğer önemli sorun ise kıta sahanlığı sınırlandırılmasıdır. İki ülke Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırının güzergahı konusunda 1970'lerin başından beri uzlaşmamaktadır.

Belirtilen sorunların –özellikle de kara suları ve kıta sahanlığı sorunlarının– oluşturduğu ve oluşturabileceği yüksek gerilim nedeni ile bu alanlardaki faaliyetler karşılıklı olarak durdurulmuş, bir başka deyişle sorunlar dondurulmuştur. Dönemsel olarak yaşanan gerilimlere rağmen bu sayede sonuçları ağır olabilecek yüksek gerilimlerden uzak durmak mümkün olabilmıştır.

Ege'de gerilim önemli oranda kontrol edilebilir hale getirilebilmişken Ege kıta sahanlığı sınırlandırılması sorununa benzer bir sorun yakın dönemde Doğu Akdeniz'de yaşanmaya başlanmıştır. İki taraf Doğu Akdeniz'de kıta sahanlıklarını ayıracak sınır üzerinde de uzlaşmadıklarını açıkça gösterirken Girit Adası'nın doğusunda ve güneyinde diğer ülkelerle birbirleriyle çelişkili ve birbirleri tarafından tanınmayan sınırlandırma antlaşmaları yapmıştır. Türkiye, Libya ile 27 Kasım 2019'da "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" (Türkiye-Libya sınırlandırma antlaşması) imzalarken Yunanistan da 6 Ağustos 2020'de Mısır ile "Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması" (Yunanistan-Mısır sınırlandırma antlaşması) imzalamıştır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan sınırlandırma gerilimi 2021'de kontrol edilebilir hale getirilmişken iki ülke özellikle Nisan 2022'den bu yana bu defa daha çok Ege sorunlarını merkez

alan sert söylem ve eylemlerle yeni bir gerilimli ilişkiler dönemine girmiştir. Yunanistan'ın silahsız/askersiz kalması gereken adaları açıkça silahlandırma eylemleri, Türkiye'yi hedef alan sert ve kimi zaman itham edici ("hukuksuz", "yayılmacı" "saldırgan" gibi) açıklamaları gerilimi daha da tırmandırmış durumdadır.

Mevcut gerilim halen devam ederken Yunanistan geçtiğimiz günlerde özellikle Girit Adası'nı merkez alan bazı faaliyetler gerçekleştirmeyi planladığını duyurmuştur. Potansiyel olarak iki taraf arasındaki mevcut gerilimi daha da tırmandırabilecek muhtemel girişimlerden ilki Girit Adası'nın kara sularını 12 mile çıkarma ve ikincisi de adanın güneybatısında hidrokarbon kaynakları (petrol ve doğal gaz) arama faaliyetleri başlatılmasıdır. Bu iki muhtemel girişimin hukuki zemininin bulunup bulunmadığı ve Türkiye ile ilişkileri nasıl etkileyeceği incelenmesi gereken önemli hususlardır.

GİRİT'İN KARA SULARININ GENİŞLETİLMESİ GİRİŞİMİ

Türkiye ile Yunanistan arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklardaki yüksek gerilim, Atina yönetiminin muhtemel Girit planı ile yeni bir boyut kazanacak gibi görünmektedir. Zaman zaman dile getirilmeye başlanan söz konusu plana göre Yunanistan, Girit Adası'nın güney ve doğu bölgesinin kara sularını 6 milden 12 mile çıkaracaktır. Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis'in bu yöndeki muhtemel girişim niyeti Yunanistan resmi makamlarının beyanları ve basında yer alan haberlerde ifade edilmektedir.

Atina yönetiminin Girit merkezli kara sularını genişletme girişimleri esasen 19 Ocak 2021'de Başbakan Miçotakis tarafından üstü kapalı bir biçimde ifade edilerek gündeme getirilmiştir. Miçotakis'in belirtilen tarihte Yunan Parlamentosunda

ülkesinin batısında kalan İyon Denizi'nde kara sularının genişletilmesine ilişkin yasanın kabul edildiği oturumda yaptığı açıklama bu görüşü destekler niteliktedir. Bu açıklamasında Miçotakis, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) atıfta bulunarak "Yunanistan'ın kara sularını genişletme hakkının kalan diğer deniz alanlarında da kullanma hakkını saklı tuttuğunu" ve bu hakkın "Girit çevresinde" de uygulanabileceğini ifade etmiştir.¹

Türkiye ile Yunanistan arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklardaki yüksek gerilim, Atina yönetiminin muhtemel Girit planı ile yeni bir boyut kazanacak gibi görünmektedir.

Girit Adası'nın kara sularının genişletilmesine ilişkin üstü kapalı ifadelerin yer aldığı bu açıklama ile Atina yönetimi esasen bu adaya yönelik gerçek niyetini ortaya koymaktadır. Zira Dışişleri Bakanı Nikos Dendias İyon Denizi'nin kara sularının genişletilmesine ilişkin yasanın kabul edildiği Parlamento oturumunda açıkça Girit Adası'nın Anadolu Yarımadası'na bakan kısmını kastederek söz konusu genişletmeye ilişkin "doğu kıyılarını içerir"² ifadesini

1 Tasos Kokkinidis, "Greece Signals Intent to Extend Territorial Waters in Crete", Greek Reporter, 20 Ocak 2021, <https://greekreporter.com/2021/01/20/greece-signals-intent-to-extend-territorial-waters-in-crete>, (Erişim tarihi: 21 Ocak 2021).

2 "Minister of Foreign Affairs N. Dendias' Intervention in the Parliamentary Debate on the Draft Law "Determining the Breadth of Territorial Waters in the Maritime Zone of the Ionian and the Ionian Islands up to Cape Tenaro in the Peloponnese", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 19 Ocak 2021, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/top-story/minister-of-foreign-affairs-dendias-intervention-in-the-parliamentary-debate-on-the-draft-law-determining-the-breadth-of-territorial-waters-in-the-maritime-zone-of-the-ionian-and-the-ionian-islands-up-to-cape-tenaro-in-the-peloponnese-19012021.html>, (Erişim tarihi: 19 Ocak 2021); Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias'ın orijinal sözleri şöyledir: "And Crete naturally includes the eastern part of Crete. There is no doubt about this."

kullanmıştır. Diğer taraftan Dendias halihazırındaki sürece kadar farklı zamanlardaki açıklamalarında BMDHS'den doğan kara sularının genişletilmesi hakkının “devredilmez bir hak olduğu” ve “adaların da ana kara ile aynı haklara sahip olması” hasebiyle “Girit’in de bu hakkının saklı tutulduğunun” altını çizmiştir.³

Yunanistan resmi makamlarının açıklamalarının yanı sıra Yunan basınının önde gelen gazetelerinden *Ta Nea* bir yıldan fazla bir süredir Atina yönetiminin Girit Adası'nın kara sularının genişletilmesi niyetini ortaya koyan iddialarına açıkça yer vermiştir. Atina hükümetinden yetkililere dayandırılarak ortaya konan bu iddialarda Yunanistan'ın Girit'in yeni deniz statüsünün belirlenmesi için gerekli kararnamenin hazır olması halinde bunun doğrudan BM'ye sunulabileceği belirtilmiştir.⁴ Bir diğer Yunan gazetesi *Kathimerini* de Atina yönetiminin İyon Denizi'ndeki kara sularını genişletmesinin ardından sıradaki adımın “Girit'in güneyi olduğu ve ilgili çalışmaların hazırlık aşamasında olduğu” ifadeleine yer vermiştir.⁵

Bu noktada Yunan hükümetinin Girit'in kara sularını genişletme girişimleri temelde üç gerekçeye dayandırılabilir. Bunlardan ilki Ati-

na'nın ileride Ege Denizi'nde de kara sularını genişletmeye dönük planının bir adımı olabilir. Bir diğer nedeni ise Ege'de Yunan kara sularını genişletme eylemini bir nevi “savaş sebebi” (*casus belli*) ilan eden Türkiye'nin olası tepkisini test etme girişimi olabilir. Yunanistan'ın Girit'e yönelik muhtemel girişimlerinin üçüncü gerekçesinin 2019'daki Türkiye-Libya sınırlandırma antlaşması olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının sınırlarını çizen antlaşma Yunanistan tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak tanımlanmakta, Girit'in kara suları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) alanlarının ihlal edildiğini iddia etmektedir. Ankara tarafından kabul edilmeyen bu iddialarında Atina yönetimi adanın özellikle kara suları sınırlarına odaklanarak bahis konusu antlaşmanın 6 mil uzunluğundaki kara suları dışında herhangi bir deniz alanı bırakmadığını savunmaktadır.⁶

Söz konu girişimlerin iki ülke arasındaki deniz alanlarına dair halihazırdaki gerilimi tırmandırma niyetiyle mi yoksa Türkiye'nin tepkisinin nispeten yumuşak olacağına dair bir öngörüyle mi planlandığını kesin olarak tespit etmek zor görünmektedir. Ancak dikkat çeken husus muhtemel genişletme eyleminin Girit Adası'nın Doğu Akdeniz tarafında kalan güney ve doğu kıyıları ile sınırlı kalarak Ege Denizi'ne uzanmayacağıdır. Ancak Girit'in doğu kıyıları Doğu Akdeniz'de kalsa da bazı nedenlerle böyle bir olası girişim ciddi bir gerilime yol açma potansiyeline sahiptir.

3 “Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias' Speech at the Annual General Assembly of the Federation of Enterprises and Industries of Peloponnese and Western Greece (Patras, June 5, 2022)”, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 5 Haziran 2022, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-speech-at-the-annual-general-assembly-of-the-federation-of-enterprises-and-industries-of-peloponnese-and-western-greece-patras-june-2022.html>, (Erişim tarihi: 5 Haziran 2022); “Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias Interview with 'Real News' Newspaper and Journalist Giorgos Siadimas (30.10.2022)”, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 30 Ekim 2022, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/minister-of-foreign-affairs-nikos-dendias-interview-with-real-news-newspaper-and-journalist-giorgos-siadimas-30102022.html>, (Erişim tarihi: 30 Ekim 2022).

4 “Η Ελλάδα Εξετάζει Επέκταση Των Χωρικών Υδάτων Στα 12 Ναυτικά Μίλια Στην Κρήτη” (Yunanistan, Kara Sularını Girit'in 12 Deniz Miline Kadar Uzatmayı Düşünüyor), *Ta Nea*, 10 Ekim 2022.

5 “Ν. Δένδιας: Η Επέκταση Των Χωρικών Υδάτων Στην Κρήτη Θα Αφορά Και Το Ανατολικό Τμήμα”, (N. Dendias: Girit'teki Kara Sularının Genişletilmesi Doğu Kısmını da İlgilendirecek), *Kathimerini*, 19 Ocak 2021.

6 “Minister of Foreign Affairs Nikos Dendias' Speech at the Annual General Assembly of the Federation of Enterprises and Industries of Peloponnese and Western Greece (Patras, June 5, 2022)”; Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias'ın beyanı şöyledir (yazar tarafından çevrilmiştir): “Ortada Girit'in varlığını ve uluslararası hukukta adaların ana kara ile aynı haklara sahip olduğunu göz ardı ederek deniz alanlarını bölen ‘Türk-Libya mutabakatından bahsediyorum; bu sadece kara sularını ve aslında 12 mile kadar olan kara sularını değil aynı zamanda bir münhasır ekonomik bölge ve bir kıta sahanlığını da içerir.”

GİRİT'İN GÜNEYİNDE DOĞAL KAYNAK ARAMA FAALİYETLERİ

Atina yönetimi Girit Adası'nın kara sularının genişletilmesine ilişkin beyanlarının yanı sıra Girit açıklarında doğal kaynak arama ve işletme faaliyetleri ile uyumsuzluklardaki yüksek gerilimi kıta sahanlığı alanına taşıyacak girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ile başlayan enerji krizi bağlamında Yunanistan'ın Girit merkezli olarak Doğu Akdeniz'de doğal kaynak arama çabası kıta sahanlığı sorununu yeniden gündeme taşırken bölgedeki güç mücadelesini –aralarında Türkiye'nin de yer aldığı– çok taraflı bir hale getirebilir.

Yunanistan'ın Girit açıklarında doğal kaynak arama gerekçesinin söylemsel düzeyde AB'nin Rusya'ya karşı enerji bağımlılığını azaltma isteğinden kaynaklandığı görülmektedir. Yunan resmi makamlarının özellikle AB'nin Rus enerjisine alternatif enerji kaynakları bulması gerektiğini belirten açıklamaları⁷ bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır. Nitekim halihazırdaki sürece kadar Doğu Akdeniz'de Girit merkezli olarak doğal kaynak arama ve işletme faaliyetlerine yönelik beyanlar ve girişimler alternatif enerji kaynakları bulma vurgusu üzerinden yürütülmektedir.

Ancak Miçotakis yönetiminin Girit üzerinden gerçekleştirmeyi planladığı Doğu Akdeniz politikasının temel motivasyonu bölgedeki deniz yetki alanlarının paylaşılmasındaki güç mücadelesinde pay sahibi olabilmektir. Nitekim Yunanistan, Türkiye'nin Libya'nın BM destekli Libya Ulusal Birlik Hükümeti ile imzaladığı 2019'daki Türkiye-Libya sınırlandırma

antlaşması ve 2022'deki hidrokarbon mutabakat muhtırasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu sıklıkla dile getirerek bu antlaşmaların Girit Adası'nın güneyindeki geniş kıta sahanlığı alanlarını hiçe saydığını iddia etmektedir. Yunanistan'ın söz konusu muhtıralar üzerinde bu denli ısrarlı duruşu göstermektedir ki Girit politikasının gerçek niteliği güç mücadelesinde pay sahibi olma çabasıdır.

Miçotakis yönetiminin Girit üzerinden gerçekleştirmeyi planladığı Doğu Akdeniz politikasının temel motivasyonu bölgedeki deniz yetki alanlarının paylaşılmasındaki güç mücadelesinde pay sahibi olabilmektir.

Bu doğrultuda BM destekli Libya Ulusal Birlik Hükümetinin Türkiye ile gerçekleştirdiği antlaşmaları imzalama yetkisinin bulunmadığının altını sıklıkla çizen Yunanistan, Doğu Akdeniz'deki mevcut denklemde Girit açıklarında doğal kaynak arama ve işletmeye dönük somut eylemler gerçekleştirmeye başlamıştır. Halihazırda Girit açıklarında ABD merkezli doğal gaz arama şirketi ExxonMobil ortaklığıyla başlatılan doğal gaz arama çalışmaları;⁸ bu çalışmaların Girit'in hangi bölgesinde gerçekleştirildiği veya gerçekleştirileceği yönündeki soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu hususta Miçotakis'in bir açıklamasında söz konusu doğal kaynak arama çalışmalarının Girit'in güneybatısında gerçekleştirildiğine vurgu yapılmıştır.⁹

⁷ "Alternate Minister of Foreign Affairs Miltiadis Varvitsiotis' Speech at the 'European Business Summit' (Brussels, 17.11.2022)", Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, 5 Haziran 2022, <https://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/alternate-minister-of-foreign-affairs-miltiadis-varvitsiotis-speech-at-the-european-business-summit-brussels-17112022.html>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2022).

⁸ "Exxon Mobil Started Seismic Surveys off the Peloponnese, Crete", *Ekathimerini*, 10 Kasım 2022.

⁹ Tasos Kokkinidis, "Greece to Start Gas Exploration off Crete 'Within Days'", *Greek Reporter*, 8 Kasım 2022, <https://greekreporter.com/2022/11/08/greece-gas-exploration-off-crete>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2022).

KARA SULARININ GENİŞLETİLMESİ VE MUHTEMEL SONUÇLARI

Uluslararası deniz hukukunda kıyı devletinin münhasır haklarının bulunduğu deniz alanları arasında ilk ortaya çıkan kara sularıdır. Buna rağmen kara sularının maksimum genişliğinin ne olacağı 1982'ye kadar belirlenememiştir. 1982'de imzalanan BMDHS'nin 3. maddesi kara sularının üst sınırının 12 mil olduğunu hükme bağlamıştır.

14 Kasım 1994'te yürürlüğe giren BMDHS'yi 1 Haziran 1995'te onaylayan taraf olan Yunanistan hemen akabinde 6 mil genişliğe sahip kara sularını 12 mile çıkaracağını beyan etmiştir. Yunan Parlamentosu BMDHS'yi onaylarken kara sularını genişletme yetkisini de Yunan hükümetine vermiştir.¹⁰ Parlamantonun onayını takiben yapılan resmi açıklamada “uygun ve ulusal çıkar açısından faydalı” bulunduğu kara suları genişliğinin 12 deniz miline çıkarılacağı belirtilmiştir.¹¹

Bu tutum karşısında Türkiye, Yunanistan'ın bu yönde herhangi bir fiili eylemini önlemek için itirazlarını yoğunlaştırmıştır.¹² Bu gelişmeleri takiben Türk hükümeti Ege Denizi'nde kara sularının genişletilmesinin hiçbir biçimde kabul edilmeyeceğini vurgulayan beyanlarda bulunmuştur.¹³ Öte yandan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 8 Haziran 1995'teki oturumunda Yunanistan'ın kara sularını genişletmesi karşısında “Türkiye'nin hayatı çıkarlarının korunması ve savunulması için” Türk hükümetine “askeri alanda gerekli görü-

lebilecekler de dahil olmak üzere” tüm yetkileri vermeyi oy birliğiyle kararlaştırmıştır.¹⁴

O tarihten bu yana Türkiye hayati gördüğü birçok çıkarına ağır zarar vereceği ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı gerekçesi ile Ege Denizi'nde kara sularının mevcut 6 milin ötesine genişletilmesine ısrarlı bir şekilde itiraz etmiştir.¹⁵ Yunan hükümetleri bu niyetlerini ara ara yenilemiş ancak Ege Denizi'nde bu yönde bir karar almamıştır.

Yunanistan bu yönde bir kararı kıyıların bulunduğu başka bir deniz alanı olan İyon Denizi için almıştır. Mevcut Miçotakis hükümetinin görevde olduğu bir dönemde Yunan Parlamentosu İyon Denizi'ndeki kara sularını 6 deniz milinden 12 deniz miline çıkarılmayı öngören bir yasa tasarısını 21 Ocak 2022'de kabul etmiştir.¹⁶

Esasen Yunanistan yaklaşık altı ay öncesinde 9 Haziran 2020'de İyon Denizi'nde İtalya ile MEB antlaşması imzalamıştır. Antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra Ağustos içerisinde Miçotakis, hükümetin İyon Denizi'ndeki kara sularını 12 mile çıkarmak için bir yasa tasarısı sunmayı planladığını belirtmiş ve ayrıca gelecekte kara sularını diğer deniz alanlarına doğru genişletebileceklerini de ifade etmiştir.¹⁷

Yunanistan'ın Girit'in kara sularını 12 mile çıkarma yönündeki beyanları yoğunluk kazanmıştır. Genişletmenin adanın kuzeyini kapsamayacağı anlaşılmaktadır. Şayet bu yönde bir adım atılırsa bu açıkça Ege Denizi'nde Yunanistan kara sularının genişletilmesi anlamına gelecektir. Böyle bir gelişme karşısında ise Tür-

¹⁰ EE/2326 B/7, 10 Haziran 1995; Keesing's, 1995, s. 40617.

¹¹ Bkz. Yücel Acer, “Günümüzde Ege Sorunlarına ve Çözümüne Dair Türkiye'nin Yaklaşımları”, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2020*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Mustafa Caner, (SETA Yayınları, İstanbul: 2021) s. 63-96.

¹² Tefik Durul, “Greece OKs Doubling Territorial Waters in Ionian Sea, Territorial Waters Increased from 6 Nautical Miles to 12”, Anadolu Ajansı, 20 Ocak 2021.

¹³ Seda Sevencan, “Greece's Move in Ionian Sea doesn't Affect Aegean: Turkey”, Anadolu Ajansı, 21 Ocak 2021.

¹⁰ Konvansiyon Yunan Parlamentosunca oy birliği ile kabul edilmiştir. BBC SWB, EE/2320 B/3, 3 Haziran 1995.

¹¹ Bkz. “The Remarks Made by A. Venizelos, the Press Minister and the Greek Government Spokesman”, ET-1 TV, Atina, 2 Haziran 1995; Keesing's Contemporary Archives, (1995), s. 40617.

¹² Keesing's Contemporary Archives, (1986), s. 34636.

¹³ “Türk Dışişleri Bakanı E. İnönü'nün Beyanları”, BBC SWB, EE/2415 B/7, 22 Eylül 1995.

kiye'nin önceden ilan ettiği tedbirleri yani askeri önlemler de dahil her türden önleyici tedbiri alması durumu ortaya çıkacaktır.

Her türlü tedbir ifadesi mutlaka ilk elden askeri tedbirlerin uygulanacağı anlamına gelmeyebilir. Türkiye böyle bir olası durumda Girit Adası'nın kuzeyinde 6 mil kara sularının ötesinde ilan edilmiş kara suları alanlarını tanımadığını göstermek için buralarda Yunanistan'ın fiili kara suları uygulamasını önleyici tedbirler alabilir. Bu tedbirler doğrudan askeri saldırı şeklinde olmayıp ilk etapta önleyici askeri tedbirler şeklinde de gerçekleşebilir.

Yunan makamlarınca beyan edildiği gibi 12 mil kara suları ilanı Girit'in doğusunu kapsar ise bu bölge her ne kadar Ege Denizi'nde değil Doğu Akdeniz'de bulunsada Türkiye'nin ciddi rahatsızlık duymasına yol açacaktır. Zira Türkiye 18 Mart 2020'de BM'ye bildirdiği ve Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı sınırına dair talebini gösteren haritada kendi kıta sahanlığı alanı olarak gördüğü bölge Girit'in doğusunda adanın 6 mil kara suları sınırından başlamaktadır. Bu bölgede Girit'in kara sularının genişletilmesi Türkiye'nin talep ettiği kıta sahanlığı alanına tecavüz edilmesi anlamına gelecektir. Böyle bir olası durumda Türkiye'nin tepkisinin haklarını korumak bağlamında sert olacağını öngörmek güç değildir.

Söz konusu genişletme yalnızca Girit'in güneyini ve batısını kapsar ise bu durumda Türkiye'nin özel bir tepkisine yol açacak durumun oluşmayacağı söylenebilir. Zira bu genişletme Ege Denizi'nde olmayacağı gibi Doğu Akdeniz'de de Ankara'nın talep ettiği kıta sahanlığı alanlarıyla çakışmayacaktır. Nitekim Atina yönetimi İyon Denizi'nde kara sularını 12 mile çıkardığında Ankara'nın tepkisi özel bir nitelik göstermemiş, yapılan resmi açıklamalar bir kez daha Ege'de bu yönde bir girişimin kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.

Dönemin Türk Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Hami Aksoy "Yunanistan'ın İyon Denizi'ndeki

kara sularını 12 deniz miline kadar uzatması Mora Yarımadası'nın güneyine kadar uzanıyor ve Ege Denizi'ni hiçbir şekilde etkilemiyor" açıklamasını yapmış ve Türkiye'nin özel coğrafi koşulların hüküm sürdüğü yarı kapalı Ege Denizi'nde hayati hak ve menfaatlara sahip olduğunun altını çizerek "Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki kara sularının, hem Türkiye'nin hem de üçüncü ülkelerin açık denizlere erişiminin yanı sıra seyrüsefer serbestliğini kısıtlayacak şekilde tek taraflı genişletilmemesi yönündeki tutumu tüm taraflarca iyi bilinmektedir" demiştir.¹⁸

Böylelikle Türkiye genişletmenin Ege Denizi'nde olmadığı sürece bir sorun olarak algılanmadığını vurgulamıştır. Girit'in yalnızca güneyinde ve batısında kara sularının genişliği Türkiye'nin tepkisine yol açmayacağı gibi Yunanistan'ın Ege Denizi'nde kara sularının 6 milde kalmasını zımnen onayladığı anlamına da gelebilir. Zira Yunanistan'ın 1982 BMDHS'ye taraf olmasına ve İyon Denizi'nde kara suları genişliğini 12 mile çıkarmasına rağmen aynıını Girit Adası'nın güneyi ve batısı için de yapıp Ege Denizi'ni hariç tutması, Türkiye'nin Ege'de kara sularının 6 milde kalmasının hakça olduğu tezini zımnen onaylaması şeklinde yorumlanabilir.

DOĞAL KAYNAK ARAMA FAALİYETLERİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

1960'ların başlarında Ege'de petrol arama faaliyetlerini ilk başlatan ülke Yunanistan olmuştur.¹⁹ Türkiye ise Kasım 1973'te Ege'nin bazı bölgelerini kapsayacak şekilde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPOA) yirmi yedi ayrı parselde petrol arama ruhsatı vermiştir. Ruhsatlar "Ege

¹⁸ Sevencan, "Greece's Move in Ionian Sea doesn't Affect Aegean: Turkey".

¹⁹ Angelos M. Syrigos, *The Status of the Aegean Sea According to International Law*, (Sakkoulas Publication, Atina ve Bruylant: 1998), s. 70; F. Köymen, "The Aegean Sea Continental Shelf Problem: Presentation of the Turkish Case", *International Business Lawyer*, Sayı: 6, (1978), s. 503.

Denizi'nde Türk kara suları dışındaki kıta sahanlığı bölgelerine" atıfta bulunmuştur.²⁰

Türkiye'nin Ege Denizi'nde TPAO'ya ruhsat verme kararına eklenen harita Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırı olarak iki ülke arasındaki ortay hattın esas alındığını ve Yunan adalarına kıta sahanlığı alanları öngörülmediğini göstermektedir. Yunanistan, Türkiye'nin bu girişimine Semadirek (Samothrace), Limni (Limnos), Ahikerya (Ikaria), Bozbaba (İstirati), Midilli (Lesvos), Sakız (Chios), Pasara (Psara) ve Antipasara (Antipsara) adalarının yakınındaki "Yunan kıta sahanlığı bölgelerine" uzanan "tek taraflı sınırlandırma" olarak itiraz etmiştir.²¹ Türk hükümeti 2 Temmuz 1974'te TPOA'ya dört arama ruhsatı daha vermiş ve böylelikle ruhsatlandırılmış alanlar Bozcaada civarından güneyde Onikiada'ya kadar uzanan bölgeyi kapsar hale gelmiştir.²²

İki tarafın da 1976'da imzaladıkları Bern Antlaşması uyarınca her iki devlet Ege kıta sahanlığı ile ilgili herhangi bir girişimden veya eylemden kaçınma yükümlülüğü üstlenmiştir. Bu yükümlülük bazı istisnai dönemler hariç olmak üzere Ege kıta sahanlığı üzerine gerilim ve çatışmaların yaşanmasını büyük oranda engellemiştir.

1980'lerin ortalarında kıta sahanlığı üzerinde iki taraf arasında yeni ve ciddi bir gerilim yaşanmıştır. Yunanistan'da iktidardaki PASOK²³ hükümetinin Kuzey Ege Petrol Şirketi'ni (NAPC) kamulaştırması üzerine Türkiye, Yunanistan'ın bazı tek taraflı eylemler planladığını değerlendirerek²⁴ TPAO'ya Türk kara suları dışında ve Yunan adaları Midilli, Limni ve Semadirek açıklarında petrol arama ruhsatı vermiştir. Karşılıklı bu iki hamle "mart

krizi" olarak adlandırılan gerginliğin doğmasına ve sahada bazı fiili durumların yaşanmasına neden olmuştur. Bazı devletlerin girişimi ile sakinleşen atmosfer sonrasında iki ülke arasında yeni bir müzakere dönemi başlatılmış ancak bazı güven artırıcı önlemler üzerinde sağlanan uzlaşma dışında bir gelişme sağlanamamıştır.²⁵

O yıllardan bu yana iki ülke de Ege Denizi'nde arama faaliyeti gerçekleştirilmemiştir. Hatta Yunanistan son zamanlarda gerginlik yaşanan Doğu Akdeniz'de de bu türden bir faaliyet gerçekleştirilmiş değildir.

Ortaya konulduğu şekilde Yunanistan son zamanlardaki resmi açıklamalarıyla Girit Adası'nın güneyinde hidrokarbon kaynak arama faaliyeti gerçekleştireceğini duyurmuştur. Açıklanan muhtemel faaliyetlerin dikkat çeken ilk yönü ise Yunanistan'ın uzun yıllar sonra ilk defa bu türden bir faaliyet gerçekleştirecek olmasıdır. Bu durum Yunanistan'ın bölgedeki diğer ülkeler gibi fiilen doğal kaynak arama ve işletme sürecine dahil olacağı anlamına gelmektedir.

Nihayetinde 10 Kasım'da söz konusu faaliyetlere ExxonMobil şirketi aracılığıyla fiilen başlanmıştır. Söz konusu faaliyetlerin kapsadığı alan Mora Yarımadası'nın güneyi ve Girit Adası'nın güneybatısında bulunan bölge olarak ifade edilmiştir.

Söz konusu alanda arama faaliyeti Türkiye'nin kıta sahanlığı alanı olarak kabul ettiği bölgenin çok uzağından kalmaktadır. Hatta bu bölge Türkiye-Libya sınır antlaşması ile belirlenen sınırlandırılmış alanın da uzağındadır. Dolayısıyla bu aşamada Türkiye'nin itiraz etmesini ve tepki göstermesini gerektiren bir durum oluşmuş görünmemektedir.

Ancak yakın dönemdeki haberler bu alanın Girit'in güneyine doğru genişletileceği yönündedir. En son bilgilere göre Yunan makamlarının

²⁰ Resmi Gazete, 1 Kasım 1973.

²¹ Bkz. "Greek Note Verbale", 7 Şubat 1974, The Aegean Sea Delimitation Case, Pleadings, s. 21-22.

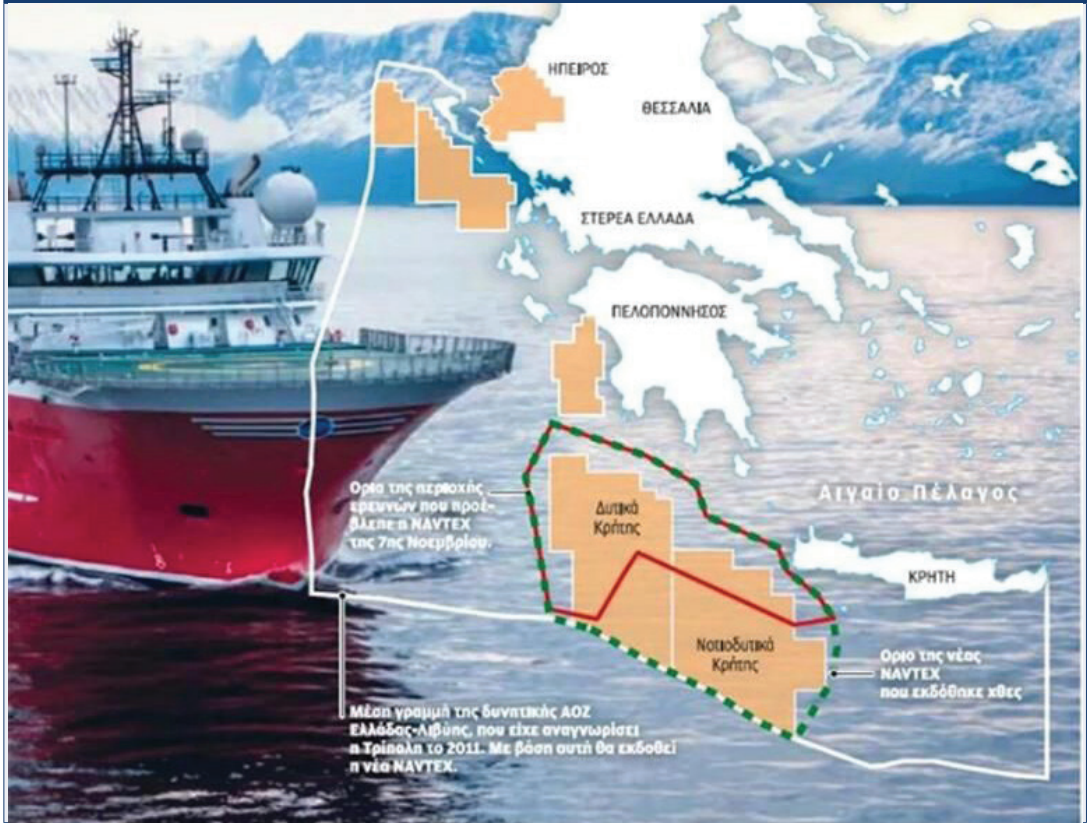
²² Resmi Gazete, Sayı: 7/8594, 18 Temmuz 1974.

²³ PASOK Yunanistan'da 1981'de iktidara gelmiş ve Türkiye ile ilişkilerde daha sert bir tavır sergilemiştir. Bkz. Keesing's Contemporary Archives, (1983), s. 32588.

²⁴ Keesing's Contemporary Archives, (1987), s. 35129.

²⁵ Görüşmeler için bkz. Keesing's Contemporary Archives, (1987) s. 35683, 36117.

HARİTA 1. YUNANİSTAN'IN GİRİT'İN GÜNEYBATISINDA HİDROKARBON ARADIĞI BÖLGE

Καυκά: "LAST MINUTE NEWS: The Region is Marked! Two Countries Face to Face...", Turkey Post English, <https://turkey.postsen.com/news/175637/LAST-MINUTE-NEWS-The-region-is-marked-Two-countries-face-to-face%E2%80%A6.html>, [Erişim tarihi: 29 Kasım 2021].

Girit kıyılarındaki hidrokarbon yatakları için sismik araştırma alanını genişletmeyi planladığı ve önümüzdeki günlerde yeni koordinatlarla birlikte yeni bir navigasyon teleks (NAVTEX) çıkaracağı belirtilmektedir.²⁶

Muhtemel Yunan faaliyetlerinin Girit'in güneyi ile sınırlı kalması ve Libya ile Türkiye arasında çizilen sınırın Türkiye tarafını etkilememesi durumunda Ankara açısından gerilim meydana getirecek ya da itiraza konu olacak bir eylem olmayacaktır. Burada Türkiye yalnızca Libya'nın haklarına tecavüz edildiğine dair bir resmi beyan-

da bulunma durumunda olabilir. Zira Türkiye, Libya ile anlaşmasına bir bütün olarak saygı gösterilmesini talep etme hakkına sahiptir.

Öte yandan Yunanistan henüz Libya ile sınır anlaşması yapmadığından bu bölgede yapacağı faaliyetlere Trablus yönetiminin muhtemel bir itirazından bahsedilebilir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias yakın zamanda Libya'ya resmi bir ziyarette bulunmuş ve sözlü açıklamasında yakında Trablus yönetimiyle bir deniz sınırı anlaşmasının yapılabileceğini belirtmiştir. Bu durum Yunanistan'ın bu bölgede yapmayı planladığı daha geniş çaplı hidrokarbon arama faaliyetlerine bir hazırlık olarak değerlendirilebilir.

²⁶ "Greece to Expand Area of Hydrocarbon Exploration South of Crete", *Kathimerini*, 25 Kasım 2022.

Şayet Yunanistan sınırlandırma antlaşması yapmadan Girit Adası ile Libya arasında eşit uzaklık çizgisini sınır kabul ederek doğal kaynak arama bölgesi belirlerse bu durum Libya'nın itirazlarına neden olabilir. Zira Libya, Yunanistan'ın beklentisi ya da talebinden farklı olarak Girit'e eşit ağırlık vermek gibi bir yaklaşıma sahip olmayabilir.

Muhtemel genişletme durumunda yeni bölgenin Mısır ile yapılan antlaşma ile belirlenen sınıra dayanma ihtimali de vardır. Arama faaliyetleri Girit'in doğusuna taşarak Türkiye'nin talep ettiği kıta sahanlığı alanlarına doğrudan etki ederse bu durum Ankara ile Atina yönetimleri arasında sahada somut bir krizin doğmasına neden olabilecektir. Türkiye, Yunanistan'ın bu faaliyetlerini fiilen engellemeye dönük tedbirler alabilecektir. Türkiye; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) 2003'te Mısır, 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile yaptığı ve Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) haklarını hiçe sayan antlaşmalara dayanarak, doğal kaynak arama faaliyetleri başlatmış ancak hem resmi beyanlarla hem de fiilen Rum yönetiminin faaliyetlerine karşı çıkmış ve bu girişimleri engellemiştir. Benzeri bir durumu Yunanistan yaparsa aynı şekilde karşılık görmesi kuvvetle muhtemeldir.

SONUÇ

Türkiye ile Yunanistan arasında Doğu Akdeniz'deki mevcut gerilimi daha da ağırlaştırabilecek muhtemel girişimlerden ilkinin Girit Adası'nın kara sularınının 12 mile çıkarılması, ikincisinin de Girit'in güneybatısında devam eden hidrokarbon

kaynakları arama faaliyetlerinin adanın güneyine genişletilmesi olacağı görülmektedir. Atina yönetiminin İyon Denizi'nde kara sularını genişletme kararının ardından bir sonraki adımının Girit Adası'nın kara sularını genişletmek olacağı belirtilmektedir. Çok net beyanlar yapılmasa da özellikle Dışişleri Bakanı Dendias'ın açıklamalarına göre kara sularınının genişletilmesi adanın kuzeyini değil güney ve doğu kıyılarını kapsayacaktır. Doğu kesiminin kapsanması ise Türkiye ile doğrudan karşı karşıya gelmesi ve ciddi bir gerilimin doğması anlamına gelebilecektir.

Öte yandan Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Girit Adası'nın güneybatısında doğal kaynak arama faaliyetleri fiilen başlamıştır. Söz konusu alandaki arama faaliyetleri halihazırda Türkiye'nin kıta sahanlığı alanı olarak kabul ettiği bölgenin uzağında kalmaktadır. Hatta bu bölge Türkiye-Libya sınır antlaşması ile belirlenen sınırlandırılmış alanın da dışında bulunmaktadır. Bu nedenle gelinen aşamada Ankara'nın itiraz etmesini ya da tepki göstermesini gerektiren bir durum oluşmuş görünmemektedir.

Ancak yakın dönemdeki haberler bu alanın Girit'in güneyine doğru genişletileceği yönündedir. Yunan faaliyetlerinin Girit Adası'nın güneyinde kalması ve Libya ile Türkiye arasında çizilen sınırın Türkiye tarafını etkilememesi durumunda Ankara açısından gerilime yol açacak bir durum oluşmayacaktır. Arama bölgesi şayet Ankara'nın bölgedeki talepleri ile çatışacak ölçüde genişletilirse daha önce GKRY'nin benzeri faaliyetler karşısında yaptığı gibi Türkiye fiili engelleme tedbirleri de dahil uygun önleyici tedbirler alacaktır.

YUNANİSTAN'IN DOĞU AKDENİZ'DE YENİ GİRİŞİMLERİ VE MUHTEMEL SONUÇLARI

YÜCEL ACER, DENİZ OKUMUŞ

SETA | ANALİZ

Ege Denizi'nin deniz alanları, hava sahaları ve adaları üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlıklar uzun zamandır sürmektedir. Bu sorunların ağır gerilimler ve fiili çatışmalar oluőturmaması için söz konusu deniz alanlarında karşılıklı faaliyetler durdurularak sorunlar bir nevi dondurulmuştur. Ancak son yıllarda bu ajandaya Doğu Akdeniz'de karşılıklı kıta sahanlığı sınırlandırılması meselesi eklenmiő, iki taraf fiili olmasa da resmi söylem düzeyinde yoğun gerilimler yaőamıő ve yaőamaya devam etmektedir.

Yunanistan'ın yakın zamanda Girit Adası'nın Doğu Akdeniz tarafındaki deniz alanlarında hem kara sularını 12 mile çıkarma hem de kıta sahanlığı alanlarında doğal kaynak arama faaliyetleri gerçekleőtirme niyetinde olduğu açıklanmıőtır. Hatta Girit Adası'nın güneybatı kesiminde doğal kaynak arama faaliyetleri fiilen başlatılmıştır. Bütün bunların Türkiye'nin mevcut ve muhtemel haklarına dokunması ya da zarar vermesi durumunda iki ölke arasında yeni ve daha ağır bir gerilim sürecinin baőlayabileceđi öngörülebilir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL